

Advies

Dwangsommen UHT en de Participatiewet: Hoe ga je er als gemeente mee om?

Opdrachtgever: Remco van Dijke
Auteur: Mr. Maaike Wiersma
Geschreven op: 10-03-2025

Dwangsommen UHT en de Participatiewet: Hoe ga je er als gemeente mee om?

1. Aanleiding

Gemeenten krijgen te maken met inwoners die onder de Participatiewet vallen en van de Uitvoeringsorganisatie Herstel Toeslagen (UHT) een dwangsom ontvangen wegens het niet tijdig nemen van een besluit. Dit roept de vraag op of deze dwangsommen gevolgen hebben voor het recht op bijstand. Dit advies richt zich zowel op de juridische mogelijkheden als op de sociaal-ethische overwegingen.

2. Juridisch kader

2.1 Dwangsommen

Dwangsommen zijn bedoeld als een financiële prikkel om de UHT te verplichten tijdig beslissingen te nemen op aanvragen van gedupeerden van de toeslagenaffaire. Door de achterstanden in de afhandeling kunnen gedupeerden lange tijd wachten op een besluit. De dwangsom legt een boete op voor elke dag dat een besluit te laat wordt genomen, wat de UHT aanzet om sneller te handelen. Het doel van deze maatregel is om het herstelproces voor de slachtoffers van de toeslagenaffaire efficiënter en sneller te laten verlopen, en is niet bedoeld als compensatie of schadevergoeding.

De dwangsom is maximaal € 15.000, en kan maximaal driemaal worden uitgekeerd. In totaal dus € 45.000,-.

2.2 Dwangsom en de participatiewet: wat zijn de gevolgen?

Een dwangsom is -strikt juridisch- aan te merken als vermogen, waarvoor ook de inlichtingenplicht geldt. In theorie kan de ontvangst van een dwangsom dus gevolgen hebben voor het recht op bijstand. Dit omdat het college de bijstand kan terugvorderen als het vermogen door de ontvangst van de dwangsom de grens van het vrij te laten bedrag overschrijdt. Deze terugvordering berust op een bevoegdheid van de gemeente (art. 58 lid 2 PW). Een gemeente is niet tot (gehele of gedeeltelijke) terugvordering verplicht.

Bovenstaande brengt met zich mee dat gemeenten beleidskeuzes moeten maken. Hieronder staan de drie mogelijkheden:

- De dwangsom buiten beschouwing laten;
- Beleidsmatig coulant omgaan met dwangsommen van gedupeerden van de UHT, door maatwerk toe te passen op basis van artikel 18 van de Participatiewet, rekening houdend met individuele bijzondere omstandigheden;
- De dwangsom als vermogen beschouwen, wat kan leiden tot bijstandsbeëindiging als het vermogen boven de vrijlatingsgrens komt.

3. Dwangsom buiten beschouwing laten

In deze paragraaf wordt besproken welke argumenten er zijn om de dwangsom buiten beschouwing te laten.

4.1 Herstelgericht overheidsbeleid

De gedupeerden van de toeslagenaffaire verkeren in een uitzonderlijke positie, waarin de overheid nadrukkelijk heeft erkend dat zij ernstige schade hebben geleden en recht hebben op herstel. In lijn met eerdere beleidsbeslissingen, zoals de vrijstelling van de €30.000 compensatie en de schuldenaanpak, is het logisch en consistent om een ontvangen dwangsom niet als vermogen te beschouwen.

4.2 Dwangsom als correctie, geen vermogensvermeerdering

Een dwangsom is bedoeld als een financiële prikkel voor bestuursorganen om tijdig te beslissen en geen compensatie of voordeel voor de burger. Het beschouwen van een dwangsom als vermogen zou de burger benadelen, omdat deze enkel ontvangen is door onrechtmatig handelen van de overheid. Dit past niet bij de herstelgedachte.

4.3 Maatwerk en sociaal beleid

Gemeenten hebben beleidsruimte om uitzonderingen te maken voor schrijnende situaties. Het aanmerken van een UHT-dwangsom als vermogen zou kunnen leiden tot onbedoelde negatieve gevolgen, zoals een (tijdelijke) stopzetting van bijstand of terugvorderingen. Dit zou strijdig zijn met het doel van het herstelbeleid van de brede ondersteuning en het vergroten van bestaanszekerheid.

4. Dwangsom als vermogen beschouwen

In deze paragraaf wordt besproken welke argumenten er zijn om de dwangsom als vermogen te beschouwen.

5.1 Gelijke behandeling

Als dwangsommen bij slachtoffers van de kinderopvangtoeslagaffaire niet als vermogen worden gezien, zou het onrechtvaardig zijn om deze wel als vermogen te beschouwen bij andere groepen, zoals inburgeraars en vluchtelingen. Dit creëert rechtsongelijkheid.

5.2 Uitvoeringstechnische complicaties

Een onderscheid maken tussen verschillende vormen van dwangsommen (wel of niet als vermogen) kan in de praktijk lastig uitvoerbaar zijn en leiden tot extra administratieve lasten en rechtszaken.

5.3 Bevordering van vertrouwen in de overheid

Een consistente en rechtvaardige behandeling van dwangsommen draagt bij aan het algemeen vertrouwen in de overheid. Een inconsequente aanpak kan juist het tegenovergestelde effect hebben, vooral bij kwetsbare groepen.

5. Sociaal ethische overwegingen

Nu de juridische mogelijkheden en de bijbehorende gevolgen in kaart zijn gebracht, is het van belang ook de sociaal-ethische kant van deze kwestie te onderzoeken. Dit is belangrijk, omdat de gedupeerden al slachtoffer zijn van overheidshandelen en velen hierdoor het vertrouwen in de overheid hebben verloren. Belangrijk hierbij is om steeds het uiteindelijke doel van de hersteloperatie toeslagenaffaire voor ogen te houden: "het herstellen van het vertrouwen in de overheid".

De missie van de Uitvoeringsorganisatie Herstel Toeslagen (UHT) is: *"Ouders erkenning bieden en ruimhartig herstellen voor het onrecht dat hen is aangedaan rondom de kinderopvangtoeslag."* Bij elke beslissing is het essentieel om deze missie in gedachten te houden. Daarnaast benadrukt de VNG in de memo *"Kernboodschap brede ondersteuning gemeenten"* dat ruimhartigheid een centraal uitgangspunt is. Deze ruimhartige ondersteuning omvat:

- Snelle en doeltreffende hulp, gericht op de vijf leefgebieden;
- Ondersteuning die bijdraagt aan emotioneel herstel;
- Het versterken van het vertrouwen in de overheid.

Het is belangrijk dat gemeenten bovenstaande informatie betrekken bij hun afwegingen wanneer zij een besluit nemen.

5.1 Begeleiding

Wanneer wordt gekozen om de dwangsom buiten beschouwing te laten, is het raadzaam om ouders vanuit de brede ondersteuning begeleiding te bieden in hoe zij met de ontvangen dwangsom kunnen omgaan. Dit kan bijdragen aan een duurzaam herstelproces, waarbij ouders worden ondersteund in het maken van weloverwogen keuzes over de besteding van deze middelen. Het inzetten van financiële coaching of begeleiding kan helpen om de ontvangen dwangsom op een manier te benutten die het toekomstperspectief van ouders versterkt en hun bredere herstel bevordert. Door dergelijke maatregelen te overwegen, wordt niet alleen tegemoetgekomen aan de juridische aspecten, maar wordt ook recht gedaan aan de sociaal-ethische kant van de hersteloperatie. Dit draagt bij aan het beoogde doel: het herstellen van vertrouwen in de overheid en het daadwerkelijk ruimhartig ondersteunen van gedupeerde ouders.

6. Conclusie en aanbeveling

De gemeente staat voor de keuze hoe om te gaan met dwangsommen in het kader van de Participatiewet. Er zijn drie mogelijke opties: (1) de dwangsom buiten beschouwing laten; (2) maatwerk toepassen; of (3) de dwangsom als vermogen beschouwen. Het is essentieel dat de gemeente een weloverwogen keuze maakt, waarbij niet alleen de juridische kaders worden meegewogen, maar ook de sociaal-ethische aspecten een rol spelen.

De impact van deze keuze op de gedupeerde ouders kan groot zijn, waardoor het van belang is om zorgvuldig te handelen. Een open dialoog tussen beleid en uitvoering kan bijdragen aan een afgewogen besluitvorming. Beleidsmakers en uitvoerders kunnen samen bespreken welke aanpak het beste aansluit bij zowel de wetgeving als de menselijke maat. Dit document biedt handvatten om deze keuze goed te onderbouwen en te zorgen voor een evenwichtige afweging tussen rechtmatigheid en maatwerk.

